

วิญญานการประชุม

รากฐานที่กำลังขาดหายไป

ระพี สาคริก

บทนำ

ทุกสิ่งมีเหตุสืบเนื่องมาจากรากฐานจิตใจคน หากรากฐานคนที่ควรหยั่งรู้ความจริงซึ่งมีอยู่ในจิต วิญญานตนเองอันควรมุ่งทิศทางลงสู่พื้นดิน และมีจิตสำนึกหวนกลับไปค้นหาความจริงจากอดีตอย่างเป็น ธรรมชาติ ถูกทำลาย ย่อมทำให้แต่ละสิ่งซึ่งควรจะเป็นไปได้อย่างสอดคล้องกันกับเหตุและผล จำต้องหวนกลับ มาทำลายตัวเองในที่สุด

หลังการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ที่ส่งผลกระทบทำให้เกิดการสูญเสียเศรษฐกิจ ตลอดจนความ เสื่อมโทรมของศีลธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดการศึกษา มีผลทำให้คน ในสังคมซึ่งควรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และร่วมมือกันสร้างงาน อันหวังได้ว่าจะทำให้เกิดความเจริญอย่าง ครบถ้วนทุกด้าน จำต้องเปลี่ยนมาสู่สภาพวิกฤตหนักมากยิ่งขึ้น

แม้คนแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ รวมถึงคนในครอบครัว ต้องประสบกับความแตกแยกกว้าง ขวางมากขึ้น ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันแทบทุกแห่ง แม้ว่าวันนี้บางคนยังไม่พบ วันหนึ่งข้างหน้า ไม่เร็วก็ช้า ย่อม พบได้เอง ยิ่งตกอยู่ในความประมาท ย่อมพบเร็วขึ้น

จับประเด็นการประชุมและสัมมนา

อายุผู้เขียนเรื่องนี้ผ่านพ้นมานานมากพอสมควร สำหรับช่วงชีวิตบุคคลคนหนึ่ง นอกจากนั้นการที่ราก ฐานจิตใจตนเองมีอิสระมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก และสามารถรักษาสภาพดังกล่าวไว้ได้อย่างชัดเจนตลอดมา จาก การมุ่งมั่นทำงานบนพื้นฐานความรักความจริงใจที่มอบให้กับเพื่อนมนุษย์ทุกคน และนำผลสะท้อนกลับมาค้น หาความจริง จึงช่วยให้ตนมีโอกาสมองเห็นความจริงซึ่งอยู่ในใจตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้นจากทุกเรื่อง

ทุกวันนี้การประชุมและการจัดสัมมนา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานรูปแบบ เท่าที่เห็นได้ มีการนำปฏิบัติกว้างขวาง มากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งๆ ที่สภาพดังกล่าวเพิ่งมาเกิดขึ้นในช่วงหลังๆ ดังจะพบได้ว่า เมื่อเริ่มต้นนำมาปฏิบัติ อีกทั้งมีการพูดกันถึงเรื่องนี้ คนท้องถิ่น แม้ผู้ที่ผ่านระบบการจัดการศึกษามาแล้ว ในขณะนั้น หลายคนยังเกิด ความสงสัยว่า การสัมมนาหมายถึงอะไรและช่วยให้เกิดประโยชน์อย่างไรแก่ตัวเองและสังคม

หากย้อนกลับไปค้นหาความจริงจากอดีต แม้เพียงช่วงระหว่าง 40-50 ปี ที่ผ่านมา คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ รู้จักด้วยซ้ำไปว่า การสัมมนาคืออะไร แม้ศัพท์คำว่าสัมมนา ก็เพิ่งมาบัญญัติขึ้นใหม่ เสมือนใช้สำเนียงล้อแบบ ฝรั่งเศส

ในช่วงเริ่มต้นของการจัดเรื่องนี้ขึ้น โดยนำรูปแบบจากเมืองฝรั่งมาใช้ ได้มีการชี้แจงเหตุผลโดยกล่าวอ้างว่า ต้องการให้คนผู้ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับเรื่องเดียวกัน มีโอกาสพบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากต้องการให้มีการสานความคิดถึงกัน เพื่อหวังผลจากการปฏิบัติอันควรมีแนวทางช่วยให้เกิดการประสานงานกันมากขึ้น

ความสำเร็จของทุกสิ่งเกิดจากจิตวิญญาณซึ่งมีรากฐานอิสระ และมีการสานถึงกันอย่างรู้เหตุรู้ผล

หากจิตวิญญาณอันถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของคนแต่ละท้องถิ่น มีความมั่นคงอยู่กับพื้นดินถิ่นเกิด โดยไม่ถูกอิทธิพลรบกวน ซึ่งเปลี่ยนแปลงกลมกล่อมจากต่างถิ่นเข้ามาล่องล่ำทำลาย เพื่อหวังยึดครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้รากฐานจิตใจคนท้องถิ่นจำต้องตกเป็นทาส

ภายในรากฐานจิตใจของแต่ละคนย่อมมีความเป็นธรรมชาติ อันควรจะสามารถรักษาความรักพื้นดินไว้ได้อย่างมั่นคงแข็งแรง เพื่อใช้เป็นภูมิคุ้มกันในการรักษาอิสรภาพภายในจิตใจตนเองให้มั่นคงอยู่ได้

การประชุมที่มีความเป็นธรรมชาติ ซึ่งมีการปฏิบัติงานร่วมกัน และมีการสนทนา สานเหตุผลจากรากฐานจิตใจ ในขณะที่ดำรงชีวิตรวมทั้งปฏิบัติงานร่วมกัน ย่อมมีเป็นธรรมชาติมาช้านานแล้วในทุกท้องถิ่น ยิ่งในชุมชนเขตร้อน ยิ่งเห็นภาพสะท้อนดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

การแสดงน้ำใจที่มีการสานสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันภายในชุมชน นับตั้งแต่ในครอบครัว ในเครือญาติ กว้างออกไปถึงในหมู่บ้าน แม้การทำงานอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีการร่วมแรงร่วมใจกันเป็นปึกแผ่น ย่อมมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน ดังเช่นการลงแขกดำนาและเกี่ยวข้าว นับเป็นการประชุมและถ่ายทอดข้อมูลระหว่างกันอย่างลึกซึ้ง โดยไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นพิเศษ อีกทั้งยังไม่มีรายได้แย้งกันรุนแรงเช่นที่พบได้ในการประชุมยุคนี้

แต่ก็หาใช่ว่าภายในกลุ่ม จะพูดอะไรๆ คล้อยตามกันเสมอไป แม้มีความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่การที่ไม่แสดงอารมณ์ใส่กัน ย่อมทำให้การแลกเปลี่ยนความคิดสามารถเป็นไปได้โดยสงบหรืออาจกล่าวได้ว่า **จากใจถึงใจ**

การประชุมในยุคก่อน จึงไม่มีการแยกส่วน ไม่มีการแยกตัว และแยกเรื่องออกมาจากภาพรวม ของวิถีชีวิตและงานที่สานเหตุผลถึงกันเป็นพื้นฐาน หากมีผลช่วยให้เกิดการผสมผสาน กระแสการประสานงานจึงเป็นไปได้อย่างเรียบง่าย โดยไม่ต้องนำมากล่าวเน้นความสำคัญกันเช่นปัจจุบัน

จากภาพรวมซึ่งมีโครงสร้างของงานเป็นพื้นฐาน หากมีการผสมผสานด้านจิตใจอยู่ในกระแสการทำงานแม้ไม่เหมือนกัน ทุกคนย่อมนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระ แทนการยอมให้ผลการประชุมครอบงำทำลายอิสรภาพซึ่งควรมีความจริงอยู่ในใจของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันจนทำให้เกิดความแตกแยกขึ้น ทั้งกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่

ดังนั้นการตัดสินใจปฏิบัติอย่างอิสระจึงช่วยให้แต่ละคนมีโอกาสค้นหาความจริงจากใจตนเองออกมาใช้ประโยชน์ ช่วยให้ความจริงใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งทุกคนมีอยู่ในรากฐานเป็นธรรมชาติมาแต่เริ่มแรก ยังคงอยู่ในสภาพที่ใช้เป็นพื้นฐานได้อย่างชัดเจนตลอดไป

ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากการไม่มีการบังคับโดยผลการประชุมที่ให้คนทุกฝ่ายจำเป็นต้องนำไปปฏิบัติตาม หากเป็นเพียงละลายกรอบความคิดของแต่ละคนให้เปิดกว้างมากขึ้น ช่วยให้แนวทางการปฏิบัติมีจุดร่วมอยู่ภายในรากฐานจิตใจอย่างเป็นธรรมชาติ

เช่นเดียวกับผลที่เกิดจากการกำหนดให้คนเข้าโรงเรียนไปเรียนหลักสูตรครู เพื่อหวังว่าจะมีความรู้ให้คนนำไปใช้เป็นครู ซึ่งผลจากความคิดลักษณะนี้ หากมองมุกกลับ น่าจะพบความจริงได้เองว่า ยิ่งเรียนครูภายใต้ระบบการจัดการ ส่วนใหญ่ก็ยิ่งสูญเสียวิญญาณความเป็นครูลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากการค้นหาความจริงจากใจตนเองให้พบได้ยากยิ่งขึ้นว่า **ทุกคนที่เกิดมาธรรมชาติได้มอบวิญญาณความเป็นครูและความเป็นศิษย์มาให้ไว้แล้วทั้งสองด้าน** ถ้าสามารถรู้ความจริง น่าจะมุ่งมั่นชำระล้างรากฐานจิตใจให้ใสสะอาดและเป็นกลางยิ่งขึ้น การค้นหาความรู้เรื่องการเป็นครูเป็นศิษย์ ย่อมค้นจากสิ่งที่อยู่ในใจตนเองได้ทั้งหมด ช่วยให้รู้ความจริงได้ว่า คนเราเกิดมา ย่อมเรียนรู้ซึ่งกันและกันไม่ว่าใครยืนอยู่สูงหรือต่ำกว่ากันแค่ไหน คงไม่ใช่เรื่องจริงจาง

พบความจริงจากวิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคม เท่าที่เป็นมาแล้ว

หากแต่ละคนดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ประมาท โดยเหตุที่สนใจหวนกลับไปค้นหาความจริงเท่าที่เป็นมาแล้วในอดีต เราย่อมพบได้เองว่า ชีวิตคนไทยส่วนมากมักดูถูกของเก่าดังที่เราพบได้ขณะนี้ว่า คนไทยส่วนใหญ่มักมีนิสัยลึบง่าย แทนการคิดว่า สิ่งซึ่งผ่านพ้นมาแล้วคือพื้นฐานที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองให้กับปัจจุบัน อีกทั้งมีผลนำไปสู่ความเจริญในอนาคต ซึ่งควรมั่นคงยิ่งขึ้น

ผู้เขียนเคยกล่าวไว้ว่า **แต่ละคนควรสนใจค้นหาความจริงจากใจตนเอง ทั้งนี้และทั้งนั้น** เนื่องจากความจริงที่อยู่ในใจเป็นผลจากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นมาแล้วในอดีตต่ออย่างมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงกันทั้งหมด

นอกจากนั้นยังมีผู้กล่าวเป็นครั้งคราวว่า **สิ่งที่นิยมนำมาพูดกันในยุคปัจจุบัน อาทิเช่นการสร้างชุมชน การสร้างเครือข่าย รวมทั้งการจัดประชุมสัมมนา ในอดีต สังคมไทยมีอย่างครบถ้วนเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว** อีกทั้งยังเกิดจากรากฐานจิตใจที่ลึกซึ้ง โดยไม่จำเป็นต้องไปนำจากที่อื่นมาเรียกร้องให้เป็นของใหม่

หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า **ของจริงและของดีมีอยู่แล้ว** แต่กลับทำลายจนหมดสิ้นไปด้วยตนเอง โดยที่ให้ความนิยมกับสิ่งซึ่งอยู่ที่อื่น จึงไปนำเข้ามาใหม่ ซึ่งแท้จริงแล้วหาใช่เกิดจากรากฐานตนเองไม่ จึง

ทำให้กล่าวอย่างมั่นใจได้ว่า การประชุมจากใจอย่างเป็นธรรมชาติ ย่อมช่วยให้ผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสามารถยังลงสู่รากฐานจิตใจได้อย่างลึกซึ้ง

ส่วนการประชุมในรูปแบบเช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ในขณะนี้ หากคนขาดจิตใต้สำนึก ซึ่งรู้คุณค่าตัวเอง ทำให้ขาดจิตใต้สำนึกได้ถึงความสำคัญของการดำรงชีวิตของชนรุ่นก่อน ย่อมมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสียต่อการที่ตนอาจตกเข้าไปอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อาทิเช่น หลังจากมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแล้ว จะต้องมีการสรุปผล โดยที่เชื่อว่า ทุกคนหรือทุกฝ่ายจะต้องนำไปปฏิบัติตามกัน เมื่อการนำปฏิบัติขาดอิสรภาพย่อมขาดความเป็นธรรมชาติ จึงทำให้รากฐานจิตใจซึ่งควรจะเป็นตัวของตัวเองต้องขาดอิสรภาพมากขึ้น

ผลจากการยึดติดรูปแบบการประชุม

การยึดติดรูปแบบ คงไม่เพียงทำให้คนซึ่งรากฐานจิตใจอ่อนแอ ขาดการสู้กับความจริงภายในจิตใจตนเองได้อย่างเข้มแข็ง นอกจากยึดติดรูปแบบแล้ว ยังเกิดความรู้สึที่ยึดติดต่อไปอีกว่า การเข้าร่วมประชุมเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มองข้ามความสำคัญของการปฏิบัติงานร่วมกับคนระดับล่าง ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาความคิด และสร้างความจริงใจให้แก่สังคมอย่างแท้จริงมากขึ้น

สิ่งที่อธิบายมาแล้วทั้งหมด ชี้ให้เห็นเหตุผลการประชุมแต่ละครั้ง หากรู้เท่าทันผลกระทบที่ก่อให้เกิดการทำลายการพึ่งตนเอง ย่อมสามารถนำสิ่งดีมาใช้ประโยชน์ได้ อีกทั้งรู้ว่าควรมีการนำปฏิบัติอย่างพอเหมาะพอควร

ส่วนผู้ที่หลงยึดติดยอมคิดว่า การประชุมคือความมีหน้ามีตาและความยิ่งใหญ่ของตัวเอง เหมาะกับผู้ที่มิตำแหน่งและอำนาจยิ่งสูง จนกลายเป็นค่านิยมซึ่งสะท้อนผลกลับมาทำให้คนทั่วไปกล่าวกันว่า ผู้ใหญ่เอาแต่ใช้เวลาไปในการประชุม นับเป็นการบั่นทอนการทุ่มเทความคิดและพลังกายพลังใจในการทำงานลงสู่ระดับล่าง ซึ่งทิศทางดังกล่าวนี้ น่าจะมีผลสร้างสรรค์ความเข้มแข็งให้กับรากฐานจิตใจตนเองร่วมกับความจริงทางเศรษฐกิจของสังคมด้วย

หากคนทำงานน้อยลง โดยใช้เวลานั่งพูดกันมากขึ้น นอกจากนั้นยังปิดโอกาสตัวเองที่จะออกไปสัมผัสกับคนระดับล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ และเป็นพื้นฐานสำคัญ ย่อมทำให้เกิดภาวะสูญเสียแก่สังคมเพิ่มมากยิ่งขึ้นในทุกๆ ด้าน

การประชุมที่ควรรู้และใช้ธรรมชาติในจิตใจเป็นพื้นฐาน

หากย้อนกลับไปสู่การหยั่งรู้คุณค่าของอดีต แทนการคิดดูถูกเหยียดหยามสิ่งซึ่งผ่านพ้นมาแล้ว น่าจะพบความจริงว่าคนยุคก่อนมีการประชุมเริ่มต้นจากธรรมชาติระดับล่างขึ้นมาสู่ระดับบน แม้การพบปะกันในครอบครัวอย่างเป็นกันเอง ซึ่งมีผลสานความรู้สึกร่วมกันให้ถึงกัน นับได้ว่าเป็นการประชุมระดับพื้นฐาน

นอกจากนั้นการพบปะเสวนาภายในหมู่บ้าน น่าจะเป็นการประชุมสัมมนาอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีความลึกซึ้ง และมีเหตุผลเชื่อมโยงถึงกันอย่างใกล้ชิด เห็นอกว่าการประชุมบนโต๊ะและอยู่ภายในห้องซึ่งมีฝักันรอบด้าน หากเรียงลำดับจากระดับพื้นดินขึ้นมาสู่ระดับบน เราจะพบความจริงว่าในอดีต การประชุมอย่างมีรูปแบบเป็นทางการ จะพบได้เท่าที่จำเป็น จึงนับได้ว่าเป็นการประชุมประหยัด นอกจากนี้หากมองภาพรวมจะเห็นได้ว่าผู้ที่ขึ้นไปประชุมในระดับบน มีรากฐานจิตใจสุขุมลึกซึ้งมากกว่าคนยุคปัจจุบัน

สภาพการประชุมในยุคปัจจุบัน

หากมองสองด้าน โดยที่รู้ว่า ด้านล่างคือพื้นฐานของด้านบน ผู้ที่ขึ้นไปประชุมระดับสูงย่อมไม่หลงตัวเอง อีกทั้งยังไม่หลงยึดติดรูปแบบและอำนาจ ทำให้การนัดประชุมเป็นไปในลักษณะซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พอเหมาะพอควร หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า คือการประชุมแบบพอเพียง หากรากฐานดังกล่าวแล้วยังอยู่ย่อมมีการพูดกันด้วยเหตุและผล อีกทั้งสามารถจบลงได้ง่าย แทนการโต้แย้งกันอย่างรุนแรง

หากคนส่วนใหญ่ ซึ่งน่าจะได้แก่ผู้บริหารระดับต่างๆ ที่ขึ้นไปประชุมระดับบน มีจิตสำนึกที่ไม่ลืมความสำคัญของการประชุมระดับล่าง หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวว่าเป็นการประชุมระดับพื้นดิน แม้การเสวนาภายในครอบครัว รวมถึงภายในหมู่บ้าน ซึ่งควรจะเกิดขึ้นจากรากฐานจิตใจที่ให้ความเคารพและเกรงใจต่อกัน น่าจะช่วยให้การประชุมระดับบน หรือการประชุมบนโต๊ะ หากมีขึ้นย่อมสามารถจบลงได้ไม่ยาก

หากความรู้สึกที่ให้ความสำคัญกับบรรยากาศดังกล่าวยังมีอยู่ในคนระดับบน โดยที่รู้คุณค่าของชีวิตคนและงานระดับล่าง คนลักษณะนี้ ย่อมไม่คิดนำเงินและวัตถุมาใช้แก้ปัญหาเพื่อช่วยให้คนมีงานทำ ซึ่งนับได้ว่า มีผลทำลายน้ำใจและวิญญาณความรัก ซึ่งคนระดับล่างมีให้แก่กันและกันมาแต่อดีต

ภายในภาพรวมยุคปัจจุบัน

จากภาพรวมที่เห็นได้ในขณะนี้ หากนำมาเชื่อมโยงกับสภาพอันเป็นธรรมชาติของชีวิตอย่างรู้เหตุผล น่าจะกล่าวได้ว่า สังคมไทยกำลังสะท้อนภาพออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนเสมือน คนหัวโตขาสิบ จนกระทั่งกำลังจะยืนอยู่บนขาตัวเองได้ยากยิ่งขึ้น

ในบรรยากาศการประชุมซึ่งกระทำกันบนพื้นฐานรูปแบบ ขณะนี้กำลังมีกว้างขวางมากขึ้น มีผลหล่อหลอมให้ผู้ที่เข้าไปสัมผัสอยู่ภายในนั้น ครั้งแล้วครั้งเล่า หากรากฐานความเป็นตัวของตัวเองขาดความมั่นคง แข็งแกร่ง ย่อมเปลี่ยนไปสู่สภาพซึ่งทำให้ยึดติดรูปแบบลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ดังนั้นเมื่อนึกถึงการประชุม ก็มักมีแนวโน้มนึกถึงว่าต้องมีขั้นตอนเป็นอย่างไรอย่างนั้นอย่างนี้ แทนการนึกถึงธรรมชาติซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจที่เชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างถึงกัน และนึกถึงชีวิตคนระดับล่าง ทำให้อ่านความจริงจากใจคนกลุ่มนี้ได้ว่าส่วนใหญ่มีรากฐานจิตใจห่างจากพื้นดินมากขึ้น ทำให้ขาดความจริงจังต่อส่วนใหญ่นิในระดับล่าง ซึ่งเป็นพื้นฐานชีวิตตัวเอง

ดังที่มีคำปรารภสะท้อนกลับมาเป็นช่วงๆ จากคนระดับล่างว่า **ประชุมแล้วก็เก็บเข้าลิ้นชักโต๊ะ** หลังจากนั้นก็รับเบียดประชุมกันไปตามธรรมเนียม บ้างก็หาโอกาสหลบเลี่ยงออกไปจากการปฏิบัติงานซึ่งแต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบและเป็นข้ออ้างที่จะมอบให้ผู้ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจตัวเองทำให้

การประชุมในรูปแบบของการจัดการซึ่งเป็นอยู่ปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็นภาพความจริงชัดเจนยิ่งขึ้นว่า **ผู้สนใจเข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มองเห็นความสำคัญของการทำงานที่มุ่งทิศทางลงสู่ระดับล่างได้ยากยิ่งขึ้น** นอกจากนั้นธรรมชาติดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นต่อไปอีกว่า **ส่วนใหญ่พูดมากกว่าทำ** หรือพูดก่อนที่จะทำได้ แทนการพูดจากใจซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่ตนได้ปฏิบัติมาแล้วจากระดับล่างขึ้นมาสู่ด้านบนอย่างมั่นใจในตนเอง หากเกิดจากต้องการแสดงตัวว่า **ฉันรู้เกินกว่าผลซึ่งควรจะมุ่งไปสู่การสร้างสรรค์ไม่แพ้คนอื่น**

การสูญเสียเงินค่าใช้จ่ายในการประชุมจึงมีอัตราสูงขึ้น นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มเน้นความสำคัญของการออกกฎระเบียบต่างๆ มากกว่าการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่สานถึงซึ่งกันและกัน อันควรจะมีความรักความจริงใจให้กับคนระดับล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ อีกทั้งเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของคนระดับบน อันเกิดจากการสำนึกได้ถึงความจริงจากใจตนเอง

สังคมปัจจุบัน จึงตกอยู่ในสภาพที่กล่าวได้ว่า กำลังหวนกลับมาทำลายตัวเอง สะท้อนให้เห็นความจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

โอกาสการเริ่มต้นจากทั้งสองด้าน

ในขณะที่กระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจากภายนอก ซึ่งไหลบ่าเข้ามาทำลายรากฐานความเป็นไทยแก่ตนเองของคนท้องถิ่น ผ่านด้านบนลงมาสู่ระดับพื้นดิน ทำให้เกิดแรงกดดันขึ้นในจิตใจคนเล็กซึ่งและกว้างขวางมากขึ้น

การเสนอบทความเรื่องนี้ นับเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งน่าจะถือว่คือโอกาสอันดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับผู้ซึ่งวิถีชีวิตเคยเดินตามกระแสที่สร้างปัญหาให้กับคนท้องถิ่นมาแล้ว โดยบางคนเริ่มได้สติทำให้คิดได้เอง เพื่อหวนกลับมาต่อสู้กับใจตัวเอง โดยที่หวังว่า น่าจะช่วยให้ชีวิตตนสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง

อนึ่ง ควรรู้ว่า สิ่งที่ผ่านมาแล้วแม้ถึงปัจจุบัน หากใช้ความเลวร้ายไม่ หากเป็นบทเรียนที่มีผลทำให้แนวความคิดหวนกลับมามุ่งความสำคัญไปยังอีกด้านหนึ่ง ซึ่งช่วยให้มองเห็นความจริงจากใจตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น

สอดคล้องกันกับความจริง ซึ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า **หากไม่มีสิ่งนั้นย่อมไม่มีสิ่งนี้**

สรุป

ทุกสิ่งทุกอย่างมองได้สองด้านเสมอ แต่ก่อนที่จะมองสองด้าน โดยมุ่งไปสู่ด้านที่เห็นได้ภายนอก น่าจะหวนกลับมามองสองด้าน ซึ่งเกิดจากการเห็นความจริงที่มีอยู่ในใจตนเองได้ชัดเจนก่อนอื่น

ดังที่เชื่อกันว่า ทุกสิ่งมีทั้งด้านดีและด้านไม่ดี หรืออีกนัยหนึ่งมีทั้งคุณและโทษ แม้การมองภาพของการประชุม แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นน่าจะได้แก่คุณสมบัติที่อยู่ในรากฐานจิตใจผู้มอง หากผู้มองมีรากฐานจิตใจที่อิสระ ใสสะอาดถึงระดับหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งมีความดีความงามอยู่ในใจตนเอง ย่อมมองเห็นด้านดีได้เสมอ

แม้การชี้ให้เห็นความจริง รวมถึงการนำไปปฏิบัติ แทนที่จะสนใจขึ้นไปนั่งประชุมอยู่ระดับบน กลับมองเห็นว่า การใช้ชีวิตลงมาร่วมทำงานและพูดคุยกับคนซึ่งใช้ชีวิตอยู่กับพื้นดินอย่างหลากหลาย น่าจะเกิดความรู้ความเข้าใจถึงความจริงได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังรู้คุณค่าของชีวิตตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้นร่วมด้วย

สรุปจากภาพรวมที่ชี้แจงเหตุผลมาแล้ว หากสนใจนำสิ่งอันเป็นสัจธรรมทั้งหมด ซึ่งอยู่ในชีวิตคนมาพิจารณา โดยที่มองเห็นความสำคัญของจิตวิญญาณเหนือองค์ประกอบอย่างอื่น แม้นำประเด็นการประชุมมาพิจารณาค้นหาเหตุผล น่าจะเห็นความจริงจากภาพการเปลี่ยนแปลงได้ว่า วิญญาณความรักพื้นดิน ซึ่งช่วยให้รู้คุณค่าตนเองอย่างลึกซึ้ง ได้ขาดหายไปมากยิ่งขึ้น จึงยึดติดส่วนที่เป็นปลายเหตุภายในโครงสร้างทั้งหมดมากกว่าการมองเห็น สิ่งที่เป็นรากฐานของปัญหา

ดังที่คนยุคก่อนเคยปรารถนาไว้ว่า ยิ่งเติบโตและยิ่งเรียนสูงขึ้น ส่วนใหญ่ความคิดและการปฏิบัติห่างจากพื้นดินมากขึ้น